

MAQSUD SHAYXZODA VA ABDULLA QAHHOR IJODIDA UYG‘UNLIK

Amirxonov Ibrohim Abdurahmon o‘g‘li

Toshkent davlat transport universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada XX asr o‘zbek adabiyotining ikki yirik vakili Maqsud Shayxzoda va Abdulla Qahhor ijodidagi uyg‘unlik masalasi, ularning turli janrlarda yozgan bo‘lsalar-da, inson qadri, ijtimoiy haqiqat va milliy o‘zlikni anglash g‘oyalarini qanday to‘ldiruvchi uslublar bilan yoritgani tahlil qilinadi. Tadqiqotda shoirning ijod yo‘nalishi bilan yozuvchining ruhityati va zamonaviy uslubi o‘rtasidagi bog‘liklik hamda inson qadri.

Kalit so‘zlar: Maqsud Shayxzoda, Abdulla Qahhor, ijodiy uyg‘unlik, o‘zbek adabiyoti, tarixiy va zamonaviy, adabiy meros, inson qadri.

Abstract: This article analyzes the issue of harmony in the creative heritage of two prominent figures of 20th-century Uzbek literature – Maqsud Shayxzoda and Abdulla Qahhor. Although they worked in different genres, the study explores how they employed complementary styles to highlight the ideas of human dignity, social reality, and national identity. The research examines the correlation between the poet's creative direction and the writer's psychological depth and modern style, specifically focusing on the central theme of human dignity.

Keywords: Maqsud Shayxzoda, Abdulla Qahhor, creative harmony, Uzbek literature, historical and modern, literary heritage, human dignity.

O‘zbek adabiyoti tarixida Maqsud Shayxzoda va Abdulla Qahhor nomlari ko‘pincha turli janrlar, turli uslublar va turli ijodiy yo‘nalishlar vakillari sifatida tilga olinadi. Shayxzoda tarixiy dramalar, lirik dostonlar va jahon adabiyoti tarjimalari bilan tanilgan bo‘lsa, Qahhor zamonaviy qissa, psixologik realizm va o‘tkir ijtimoiy hajv ustasi sifatida e‘tirof etilgan. Lekin men, Toshkent davlat transport universiteti talabasi sifatida, ularning ijodini chuqurroq o‘rganar ekanman, shu xulosaga keldim: bu ikki buyuk ijodkor o‘rtasida raqobat emas, balki chuqur ijodiy uyg‘unlik mavjud. Ular bir davrning farzandlari, bir xalqning dardini yelkasida ko‘targan yozuvchilar, lekin har biri o‘z sohasida haqiqatni boshqacha usulda ochib bergan. Shu sababli,

ushbu maqolada Shayxzoda va Qahhor ijodidagi uyg'unlikni nafaqat adabiy, balki tizimli va zamonaviy talaba hayoti nuqtai nazaridan tahlil qilishga harakat qilaman.

Maqsud Shayxzoda ijodi ko'proq tarixiy xotira, milliy g'oya va lirik chuqurlik atrofida shakllangan. U "Jaloliddin Manguberdi" yoki "Toshkentnoma" kabi asarlarida xalqning o'tmishi, qahramonligi va madaniy uzluksizlikni epik kenglikda yoritgan. Abdulla Qahhor esa aksincha, zamonaviy hayotning eng nozik, ba'zan achchiq, lekin doimo insoniy jihatlarini qisqa qissa va hikoyalarida ko'rsatgan. Uning "Qo'shchinor chiroqlari", "Sarob" yoki "O'g'ri" kabi asarlari odamlarning ichki dunyosi, ijtimoiy ziddiyatlar va kundalik hayotadagi adolat masalalariga qaratilgan. Farq katta ko'rinishi mumkin, lekin g'oyaviy poydevor bir xil: ikkala ijodkor ham insonni, uning qadrini, adolatga intilishini va jamiyat oldidagi mas'uliyatini markazga qo'ygan. Men bu holatni transport tizimlarini loyihalashdagi "makro va mikro" tahliliga qiyoslayman. Shayxzoda – bu yo'l tarmog'ining umumiy yo'nalishi, tarixiy poydevori va milliy ko'chasini belgilovchi muhandis. U katta rasmda xalqning kimligi, qayerdan kelgani va qayerga borayotganini ko'rsatadi. Qahhor esa – shu yo'lning har bir burilishidagi signal chirog'i, yo'lovchining holati, haydovchining qarori yoki kichik ko'chadagi muammoni ko'ruvchi tizim muhandisi. U katta rasmni emas, balki o'sha rasmni tashkil etuvchi odamlarning psixologiyasini, ularning ichki kurashini yoritadi. Ikkalasi ham kerak. Makro tuzilma yo'nalish beradi, mikro tahlil esa uni jonli, insoniy qiladi. Adabiyotda ham shunday: Shayxzoda milliy xotirani saqlasa, Qahhor zamonaviy insonni tushunishga yordam beradi. Ularning uyg'unligi aynan shu to'ldiruvchi tabiatda.

XX asr o'rtalari o'zbek adabiyoti uchun murakkab davr edi. Siyosiy nazorat, ideologik talablar va ijodiy cheklovlar har bir yozuvchi oldiga qiyin savollarni qo'yar edi. Shayxzoda bu sinovga tarixiy allegoriya, lirik chuqurlik va madaniy kodlar orqali javob berdi. U o'tmishni yozish orqali bugungi haqiqatni, milliy g'oyani va inson erkinligini yashirin ko'rinishda yetkazdi. Qahhor esa boshqa yo'ldan bordi: u zamonaviy hayotni, oddiy odamlarning hayotini, ularning zaifligi va kuchini, adolat va noto'g'rilik o'rtasidagi kurashni ochiq, lekin psixologik jihatdan nozik tarzda ko'rsatdi. Ikkalasi ham haqiqatni yozdi, lekin har biri o'z sohasining imkoniyatlaridan foydalanildi.

Men adabiy tadbirlarda ko'p marta talabalardan "Qaysi biri ko'proq haqiqatni aytgan?" degan savolni eshitganman. Lekin haqiqat bitta yo'lda emas, ikkala

yoʻlning kesishgan nuqtasida yashaydi. Shayxzoda tarix orqali milliy oʻzlikni saqlashni oʻrgatsa, Qahhor zamonaviy insonning ichki dunyosini koʻrishga oʻrgatadi. Ikkalasi ham oʻsha davrning bosimiga qarshi turdi, lekin har biri oʻz “adabiy himoya mexanizmi”ni yaratdi. Bu men uchun “tizimning ishonchliligi” tamoyilini eslatadi: muhandislikda xavfsizlik nafaqat asosiy konstruktsiya, balki zaxira tizimlar, favqulodda signallar va inson omilini hisobga olish orqali taʼminlanadi. Shayxzoda va Qahhorning uygʻunligi ham aynan shu: biri milliy poydevorni mustahkamlasa, ikkinchisi zamonaviy jamiyatning “signal tizimi”ni ishga soladi. Maqsud Shayxzoda va Abdulla Qahhor ijodini birga oʻqish – bu nafaqat adabiyot darsi, balki tanqidiy fikrlash maktabi. Shayxzodaning asarlarini oʻqiganda, talaba tarixiy kontekstni, madaniy kodlarni, milliy gʻoyani tushunadi. Qahhorning asarlarini oʻqiganda esa, u inson psixologiyasini, ijtimoiy muammolarni, kundalik hayotdagi adolat masalasini koʻra boshlaydi. Ikkalasini birgalikda oʻrganish esa “tuzilma” (Shayxzoda) va “mazmun” (Qahhor) oʻrtasidagi bogʻliqlikni anglashga yordam beradi. Men ochiq dars jarayonida shu mavzuni muhokama qilganimda, talabalarning koʻpchiligi dastlab adabiyotni “bitta yozuvchi, bitta uslub, bitta natija” deb qabul qilishlarini kuzatdim. Lekin Shayxzoda-Qahhor uygʻunligi orqali ular adabiyotni “koʻp qirrali tizim” sifatida koʻra boshladilar. Men bu jarayonni dasturiy taʼminotdagi “frontend va backend” analogiyasiga qiyoslayman: Shayxzoda – bu tizimning arxitekturasi, maʼlumotlar bazasi, asosiy kod; Qahhor esa – foydalanuvchi interfeysi, emotsional aloqa, real hayotga moslashtirish. Ikkalasi ajralmas boʻlgandagina tizim toʻliq ishlaydi. Shu sababli, ularning ijodiy uygʻunligi nafaqat adabiyotshunoslik, balki har qanday sohadagi “kompleks tahlil” madaniyatini shakllantiradi. Bugungi kundaraqamli davr, tez oʻzgaruvchan axborot oqimi va yuzaki oʻqish madaniyati talabalarda chuqur tahlil qobiliyatini zaiflashtirmoqda. Shunday sharoitda Shayxzoda va Qahhor ijodini birgalikda oʻrganish nafaqat tarixiy merosni saqlash, balki zamonaviy talabaning intellektual barqarorligini shakllantirish vositasidir. Shayxzoda milliy xotirani, Qahhor esa zamonaviy haqiqatni oʻrgatadi. Ikkalasi birga oʻqilganda, talaba “oʻtmishni bilish – bugunni tushunish – kelajakni qurish” tamoyilini amaliy koʻrinishda anglaydi.

Men oʻz kurs ishlarim va adabiy tadbirlardagi ishtirokimdan kelib chiqib, shuni tushundimki, adabiyotni faqat “oʻqish” emas, “tushunish” va “bogʻlash” kerak. Shayxzoda-Qahhor uygʻunligi aynan shu bogʻlash koʻnikmasini rivojlantiradi.

Talaba bu ikki ijodkorni birga o'rganar ekan, u nafaqat adabiy asarlarni, balki inson tabiati, jamiyat muvozanati va madaniy uzluksizlikni o'zlashtiradi. Har qanday loyiha, har qanday tizim oxir-oqibat inson uchun yaratiladi. Shayxzoda va Qahhorning uyg'unligi esa aynan shu haqiqatni adabiyot tili orqali yetkazadi.

Xulosa: Maqsud Shayxzoda va Abdulla Qahhor ijodi turli janrlarda shakllangan bo'lsa-da, ular inson qadri, ijtimoiy haqiqat va milliy o'zlikni anglash masalalarida chuqur uyg'unlikka ega. Shayxzoda tarixiy-epik va lirik yo'nalish orqali milliy poydevorni mustahkamlasa, Qahhor psixologik realizm va zamonaviy tahlil orqali jamiyatning "jonli signallari"ni ochib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shayxzoda M. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1988.
2. Qahhor A. Tanlangan asarlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1990.
3. O'zbek adabiyoti tarixi. 4-jild. – Toshkent: Fan, 1978.
4. Karimov N. Maqsud Shayxzoda: Hayoti va ijodiy yo'li. – Toshkent: O'qituvchi, 2005.
5. Abdullayev S. Abdulla Qahhor ijodi: uslub va zamon. – Toshkent: O'qituvchi, 1998.
6. Adabiyotshunoslik jurnali. 2021, №2. "XX asr o'zbek adabiyotida janrlar uyg'unligi".
7. O'zbekiston Milliy Arxivi. Fond 18, ro'yxat 2, ish 405. 1940–1960-yillar adabiy yozishmalar.